

Піскунова О.В.,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики
та комп'ютерних технологій
Дніпропетровської державної фінансової академії

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

На прикладі Дніпропетровської області розглянуто ризики діяльності малих підприємств за показниками їхньої рентабельності. Встановлено, що ризик діяльності підприємств малого бізнесу багато в чому зумовлений ризиком діяльності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності. Цей чинник також суттєво впливає на розвиток малого підприємництва в регіоні.

Using the example of Dnipropetrovsk region the author considers risks in the activity of small-scale enterprises according to their profitability indices; proves that risk in the activity of small-scale businesses is to a great extent conditioned by a hazard in the work of enterprises — subjects of entrepreneurial activity; and that this factor essentially influences the development of small-scale business in the region.

В умовах ринкової економіки особливого значення набуває розвиток малого підприємництва, оскільки саме завдяки йому відбувається формування ринкового конкурентного середовища, становлення середнього класу, розв'язуються проблеми зайнятості населення. Водночас розвиток малого бізнесу в Україні ще не задовольняє потреби сучасної економіки. Сьогодні слід поглиблено досліджувати чинники, що сприяють розвитку малого підприємництва в країні, у тому числі із застосуванням методів математичного моделювання. Зауважимо, що однією з проблем, яка перешкоджає розвитку малого підприємництва, є його велика залежність від зовнішнього середовища. Це зумовлює істотну ризикованість діяльності малих підприємств, яку треба враховувати при визначенні чинників розвитку малого бізнесу.

Проблемам розвитку малого підприємництва присвячено велику кількість праць як українських, так і зарубіжних учених. Водночас економіко-математичні методи в них майже не застосовуються. У працях О.А. Рядко, О.В. Піскунової, Я.В. Хрущ¹ виконано аналіз факторів розвитку малого підприємництва в регіонах України з допомогою моделей панельних регресій. Метою цієї роботи стало дослідження ризиків діяльності малих підприємств у промислово розвиненому регіоні та їх впливу на розвиток підприємництва в регіоні на прикладі Дніпропетровської області.

¹ Рядко О.А., Піскунова О.В., Хрущ Я.В. Особливості розвитку малого бізнесу в Україні та вдосконалення системи його підтримки органами влади // Український бізнес XXI століття: реалії, проблеми, перспективи: Щорічник досліджень консорціуму з удосконалення менеджмент-освіти в Україні. — К., 2005.

Зауважимо, що від початку ринкових реформ і досі розвиток малого підприємництва у Дніпропетровській області характеризується стійким зростанням кількості малих підприємств. На рис. 1 показано динаміку кількості малих підприємств на 10 тис. населення по Дніпропетровській області, а також по Україні в цілому. Джерело інформації — дані Державного комітету статистики України та Головного управління статистики у Дніпропетровській області². Як бачимо з рисунка, кількість малих підприємств в області на 10 тис. наявного населення зростає з 37 підприємств у 2000 році до 56-ти у 2005-му. Водночас протягом усього періоду, що вивчався, кількісний показник відставав від аналогічного показника по Україні. Одночасно зі зростанням кількості малих підприємств відбувалося зменшення у їх загальній кількості частки підприємств, що випускали продукцію та надавали послуги (див. рис. 2). До речі, в цілому по Україні за цим показником у 2005 році частка діючих малих підприємств в Україні знизилася до 70 %.

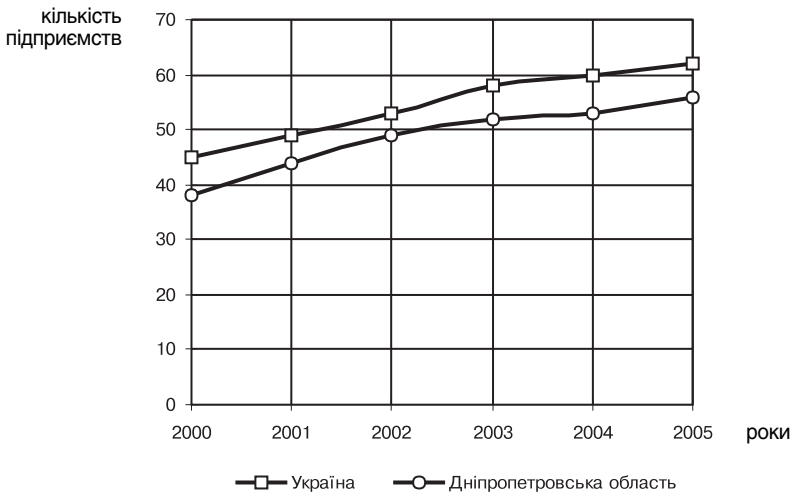

Рис. 1. Динаміка кількості малих підприємств на 10 тис. населення

У структурі кількості малих підприємств області 2005 року найбільшу частку становили підприємства оптової та роздрібної торгівлі (42 %), підприємства, що здійснюють операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам (20%), промислові малі підприємства (13%) і будівничі підприємства (10%). Загальна частка кількості малих підприємств усіх інших видів економічної діяльності у 2005 році становила 15%. Як бачимо, відсоток виробничих малих підприємств досить низький. Водночас у 2000—2005 роках спостерігались позитивні зміни: частка малих підприємств оптової та роздрібної торгівлі істотно знизилася.

² Діяльність та фінансовий стан малих підприємств Дніпропетровської області у 2004 році: Стат. зб. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2005; Малі підприємства Дніпропетровської області у 2005 році: Стат. зб. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2006.

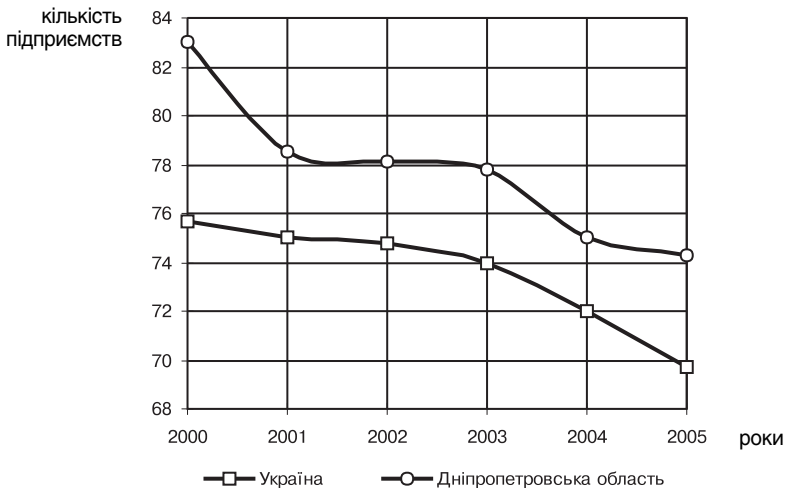

Рис. 2. Динаміка частки малих підприємств, що випускали продукцію та надавали послуги, в загальній кількості малих підприємств

лася (у 2000 році вона становила 53%), а частка будівничих малих підприємств зросла на 2%. Зауважимо, що з 2000-го по 2005 роки майже вдвічі збільшилася частка малих підприємств, що здійснювали операції з нерухомістю, здавали у найм та надавали послуги юридичним особам. Крім того, протягом часу, який розглядався у нашому дослідженні, відсоток промислових малих підприємств у загальній кількості малих підприємств майже не змінився.

Проаналізуємо на підставі даних Державного комітету статистики України і Головного управління статистики у Дніпропетровській області³ фінансову діяльність малих підприємств регіону. У табл. 1 наведено рівні рентабельності продукції підприємств Дніпропетровської області за видами економічної діяльності. Як бачимо з таблиці, майже за всіма видами економічної діяльності протягом періоду, що розглядався, рентабельність операційної діяльності малих підприємств області була істотно нижчою за рентабельність діяльності усіх підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності — та не перевищувала 2%. Це вкрай низький показник. Найбільший рівень рентабельності у 2005 році мали підприємства

³ Діяльність та фінансовий стан малих підприємств Дніпропетровської області у 2004 році: Стат. зб. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2005; Діяльність та фінансовий стан підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності у 2005 році: Стат. зб. Ч. 1. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2006; Діяльність та фінансовий стан підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності у 2005 році: Стат. зб. Ч. 2. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2006; Малі підприємства Дніпропетровської області у 2005 році: Стат. зб. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2006; Основні показники діяльності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності за 2004 рік: Стат. зб. Ч. 1. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2005; Основні показники діяльності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності за 2004 рік: Стат. зб. Ч. 2. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Дніпропетровськ, 2005.

мали за такими видами економічної діяльності, як державне управління (13,5%), операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам (11,1%) та фінансова діяльність (5,8%), причому в цих сферах економічної діяльності рентабельність малих підприємств у 2003—2005 роках майже завжди перевищувала рентабельність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності. Найнижчий рівень рентабельності у 2005 році мали підприємства оптової та роздрібною торгівлі й будівництва, продукція яких була збитковою (рівні рентабельності, відповідно, становили —11,7% і —0,3%).

Таблиця 1. Рентабельність продукції підприємств за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Підприємства — суб'єкти підприємницької діяльності				Малі підприємства			
	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік
Усього, %	3	3,1	5,8	8,1	—0,02	—0,3	1,5	0,9
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство, %	10,6	6,3	15,1	24,4	5,3	—2,3	5,1	3,1
Промисловість, %	2,9	4,7	7,0	8,5	—1,8	3,0	—1,1	1,8
Будівництво, %	—3,4	—1,5	1,0	1,1	0,8	—6,6	2,5	—0,3
Оптова та роздрібно торгівля; торгівля транспортними засобами, %	4,3	1,3	12,2	19,5	0,1	—5,4	—1,8	—11,7
Готелі та ресторани, %	4,2	2,6	4,1	8,7	—2,0	—0,5	0,6	2,7
Транспорт і зв'язок, %	1,9	2,0	—0,2	10,5	2,9	—0,7	9,8	0,9
Фінансова діяльність, %	10,3	2,4	5,7	3,2	6,4	25,9	6,8	5,8
Операції з нерухомістю, здавання у найм та послуги юридичним особам, %	—0,1	0,2	1	3,9	—1,8	5,8	5,2	11,1
Державне управління, %	1,6	0,6	83,2	16,1	4,4	1,7	15,8	13,5
Освіта, %	8,5	11,2	10,7	10,6	—0,4	8,8	5,7	3
Охорона здоров'я та соціальна допомога, %	1,6	7,5	1,1	2,7	2,6	15,0	1,5	4,3
Колективні, громадські та особисті послуги, %	3,8	—1,8	1,1	2,7	2,9	3,4	2,7	4,1

На рис. 3. наведено динаміку рентабельності підприємств Дніпропетровської області. На цьому рисунку можна побачити: в період, що досліджується, рентабельність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності постійно зростала, в той час як рентабельність малих підприємств області залишилась на майже нульовому рівні.

Рис. 3. Динаміка рентабельності продукції підприємств області

На рис. 4, 5 показано динаміку рентабельності продукції щодо підприємств оптової та роздрібною торгівлі й підприємств, що здійснюють операції з нерухомістю, здають у найм та надають послуги юридичним особам. Ці рисунки до певної міри дають уявлення про динаміку структури малих підприємств області. Можливо, зменшення відносної кількості малих торговельних підприємств пояснюється зменшенням рентабельності їхньої діяльності, водночас рентабельність продукції малих підприємств, що здійснюють операції з нерухомістю, здають у найм та надають послуги юридичним особам, протягом розглядуваного періоду збільшувалась, як і частка цих підприємств у загальній кількості підприємств малого бізнесу.

При аналізі фінансової діяльності малих підприємств за регіонами Дніпропетровської області також можна побачити, що рівень рентабельності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності істотно вищий за рівень рентабельності малих підприємств. Крім того, рентабельність малих підприємств помітно відрізняється для різних регіонів області.

На основі даних за регіонами Дніпропетровщини проведено аналіз ризику діяльності малих підприємств.

Для аналізу ризику діяльності малих підприємств⁴ за статистичними даними $x_j (j = \overline{1, n}, n — \text{кількість спостережень})$ по регіонах області для рентабельності X використовувалися такі показники:

очікуване значення рівня рентабельності в регіоні:

$$M(X) = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j, \tag{1}$$

⁴ Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємництві: Монограф. — К., 2004.

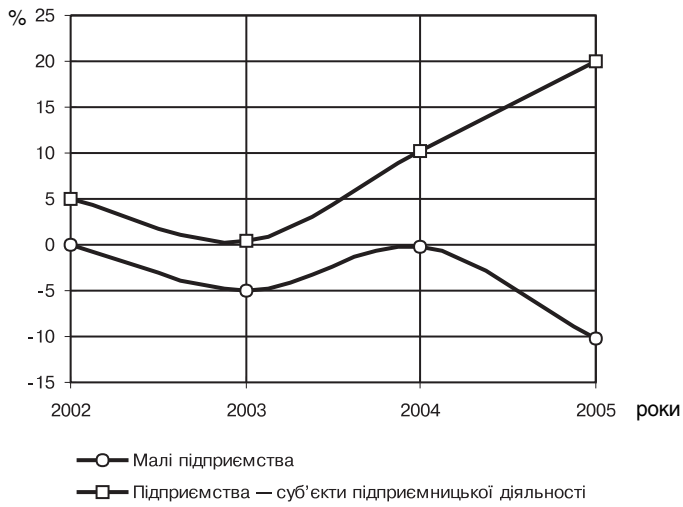

Рис. 4. Динаміка рентабельності продукції підприємств оптової та роздрібно торгівлі

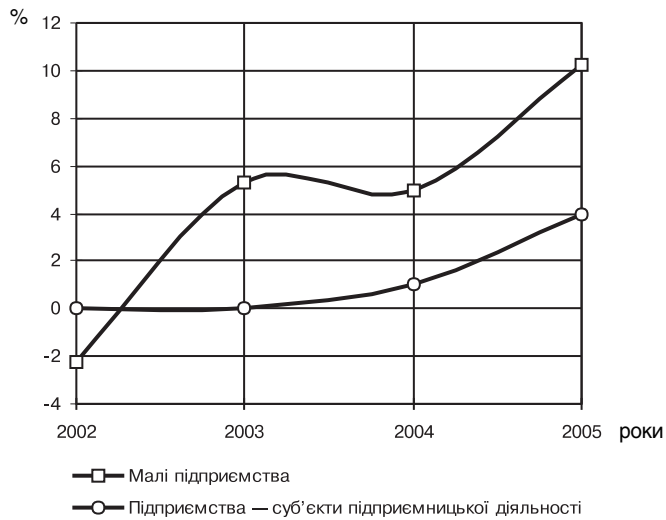

Рис. 5. Динаміка рентабельності продукції підприємств, що здійснюють операції з нерухомістю, здають у найм та надають послуги юридичним особам

середньоквадратичне (стандартне) відхилення, що характеризує ризик як міру мінливості результату:

$$\sigma(X) = \sqrt{V(X)}, \tag{2}$$

де
$$V(X) = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n (x_j - M(X))^2, \tag{3}$$

коефіцієнт варіації, який трактується як величина ризику, що припадає на одиницю доходу:

$$CV(X^+) = \frac{\sigma(X^+)}{M(X^+)}. \quad (4)$$

Зауважимо, що за класичного визначення міри ризику, якому відповідають показники ризику (1)–(4), однаково трактуються як додатні, так і від’ємні відхилення величини реального ефекту від очікуваної величини, тобто виконується гіпотеза про те, що коливання рентабельності малих підприємств в обидва боки однаково небажані⁵. У неокласичній теорії економічного ризику виходять з того, що ризик пов’язаний лише з несприятливими ефектами і для його оцінювання достатньо брати до уваги лише несприятливі відхилення від очікуваної величини. При цьому як міру ризику використовують семиквадратичне відхилення, що обчислюється за формулою:

$$SSV(X) = \sqrt{SV(X)}, \quad (5)$$

де

$$SV(X) = \frac{1}{N^-} \sum_{j=1}^n \alpha_j (x_j - M(X))^2, \quad N^- = \sum_{j=1}^n \alpha_j, \quad (6)$$

та коефіцієнт семиваріації:

$$CSV(X^+) = \frac{SSV(X^+)}{M(X^+)}. \quad (7)$$

У табл. 2 наведено результати розрахунків показників ефективності та ризику діяльності малих підприємств Дніпропетровської області у 2004-му та 2005 роках за основними видами економічної діяльності, такими як сільське господарство, промисловість, будівництво й оптова та роздрібна торгівля.

Аналіз таблиці 2 свідчить про наявність значного ризику діяльності малих підприємств у регіоні. Майже за всіма розглянутими видами економічної діяльності очікуване значення рентабельності, яке характеризує ефективність діяльності підприємств, було від’ємним. Найнижчим цей показник був у промислових малих підприємств, рівень рентабельності яких у 2005 році порівняно з попереднім роком зменшився майже у два рази: $M(X) = -10,7\%$. У торгівлі очікуване значення рентабельності у 2005 році хоча й трохи збільшилось порівняно з 2004-м, проте залишилося від’ємним ($-2,29\%$). З точки зору на ризик як на міру мінливості результату, найризиковішою виявилася діяльність сільськогосподарських підприємств. Так, у 2005 році значення середньоквадратичного відхилення показника рентабельності в даній сфері економічної діяльності становило $23,9\%$, а коефіцієнт варіації дорівнював $12,9$, що свідчить про дуже великий ризик діяльності підприємств; ще більші значення мали такі показники ризику, як

⁵ Рядно О.А., Піскунова О.В., Хрущ Я.В. Особливості розвитку малого бізнесу в Україні та вдосконалення системи його підтримки органами влади // Український бізнес XXI століття: реалії, проблеми, перспективи: Щорічник досліджень консорціуму з удосконалення менеджмент-освіти в Україні. — К., 2005.

Таблиця 2. Показники ефективності та ризику діяльності малих підприємств Дніпропетровської області

Види діяльності	M(X)		σ(X)		CV(X)		SSV(X)		SCV(X)	
	2004 рік	2005 рік	2004 рік	2005 рік	2004 рік	2005 рік	2004 рік	2005 рік	2004 рік	2005 рік
Усього	-0,646	-2,12	11,6	11,4	-17,9	-5,40	13,6	13,8	-21,1	-6,54
Сільське господарство	-1,66	1,86	38,6	23,9	-23,3	12,9	40,4	32,6	-24,4	17,5
Промисловість	-5,48	-10,7	10,2	20,3	-1,86	-1,89	14,2	29,7	-2,59	-2,77
Будівництво	6,29	0,394	16,5	13,1	2,62	33,2	11,1	14,1	1,76	35,7
Торгівля	-8,51	-2,29	25,6	22,9	-3,01	-10,0	36,7	23,9	-4,32	-10,5

семиквадратичне відхилення та коефіцієнт семиваріації. Не набагато кращі справи спостерігались і в інших сферах економічної діяльності.

У аналізі ризику вирізняють ризик, який не можна усунути жодними методами, оскільки він присутній систематично і зумовлений зовнішніми чинниками, та ризик, що залежить від діяльності конкретного підприємства чи галузі. Систематичний ризик оцінюється коефіцієнтом чутливості β, що визначає рівень коливань у результатах діяльності галузі стосовно результатів діяльності ринку чи всієї економіки. З практичною метою β зручно обчислювати за такою формулою:

$$\beta = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_Y^2} = \frac{\sum_{j=1}^n (x_j - M(X))(y_j - M(Y))}{\sum_{j=1}^n (y_j - M(Y))^2}, \quad (8)$$

де x_j, y_j — відповідно спостережені значення показника X , що характеризує результати діяльності галузі, і показника Y , що характеризує результати діяльності ринку чи всієї економіки; $M(X), M(Y)$ — математичні очікування щодо показників X та Y ; $\text{cov}(X, Y)$ — кореляційний момент щодо показників X та Y ; σ_Y^2 — дисперсія показника Y , що характеризує відповідні результати діяльності ринку чи всієї економіки.

Коефіцієнт β показує рівень коливань чи відхилень у результаті діяльності галузі, який описується показником X стосовно результатів діяльності ринку чи всієї економіки. З допомогою цього коефіцієнта можна порівняти діяльність галузі з усім ринком: галузь із показником $\beta = 1$ має коливання результатів на рівні ринкових, з $\beta < 1$ — нижчі від ринкових, з $\beta > 1$ — вищі від ринкових.

Було розраховано показники систематичного ризику діяльності малих підприємств щодо діяльності усіх підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності. Як оцінки математичних очікувань розглядалися середні значення рентабельності продукції малих підприємств і підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності — за регіонами області у відповідному році. У 2004-му та 2005 роках отримані, відповідно, такі значення коефіцієнта чутливості: $\beta = 0,62$ та $\beta = 0,47$. Як бачимо, за обома роками значення коефіцієнта було меншим за одиницю. Це свідчить про те,

що ризик діяльності малих підприємств Дніпропетровської області багато в чому зумовлений загальним станом економіки області.

Для оцінки впливу рентабельності малих підприємств на розвиток малого підприємництва в регіонах Дніпропетровської області застосовувалися моделі панельних регресій. При цьому використовувалися дані за 2003—2005 роки по регіонах області. В загальному вигляді модель панельних даних може бути представлена так⁶:

$$y_{it} = \alpha + \alpha_1 x_{1it} + \alpha_2 x_{2it} + \dots + \alpha_m x_{mit} + \varepsilon_{it}, \quad (9)$$

де y_{it} — значення залежної змінної для i -го регіону у t -й період часу; α та α_j — невідомі параметри моделі; x_{jit} — значення j -го фактора для i -го регіону у t -період часу; ε_{it} — значення випадкової величини; $i = \overline{1, n}$; $t = \overline{1, T}$; $j = \overline{1, m}$. Специфіка моделей панельних даних надає можливість додатково розбити збурення на кілька компонентів:

$$\varepsilon_{it} = \mu_i + u_{it}, \quad (10)$$

де μ_i — неспостережувані специфічні індивідуальні ефекти; u_{it} — залишкові шуми. Якщо ми розглядаємо μ_i як N невідомих фіксованих параметрів, то модель (9) належатиме до класу стандартних моделей панельних даних із фіксованими ефектами та може бути записана в такому вигляді:

$$y_{it} = \mu_i + \alpha_1 x_{1it} + \alpha_2 x_{2it} + \dots + \alpha_m x_{mit} + u_{it}. \quad (11)$$

Для оцінки факторів, які визначають розвиток малого підприємництва, коли як об'єкти спостережень розглядають регіони області, найдоцільніше й логічно використовувати саме моделі панельних даних із фіксованими ефектами, оскільки вони дають змогу враховувати вплив усіх чинників, притаманних даному регіону, що не введено до моделі. Особливість моделі з фіксованими ефектами (11) полягає в тому, що для різних регіонів області буде оцінено різні значення константи μ_i , водночас оцінені параметри α_i будуть однаковими для всіх регіонів та всіх років. Таким чином, з допомогою різних значень перетину μ_i , $i = 1, 2, 3, \dots, n$, у модель (11) подається припущення, за яким середній рівень для i -го регіону може відрізнятися від середнього рівня j -го, але є постійним для різних років.

У таблицях 3 і 4 наведено результати розрахунків моделей кількості малих підприємств mp і кількості діючих малих підприємств mpd на 10 тис. наявного населення. Зокрема, наведено оцінки отриманих коефіцієнтів регресії та їх середньоквадратичних відхилень, розрахункові значення t -статистики Стьюдента, рівні довірчої ймовірності та надійні інтервали для параметрів регресії. Як фактори моделі розглянуто такі змінні: oz — основні засоби на 1 особу населення (грн), $prentab$ — рівень рентабельності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності (%), $mpnd_mp$ — відсоток у загальній кількості недіючих малих підприємств (%), $d2005$ — фіктивна змінна, що приймає значення 1 для 2005 року

⁶ Лук'яненко І., Городніченко Ю. Сучасні економетричні методи у фінансах: Навч. посіб. — К., 2002.

і значення 0 для інших років і відображає вплив ефекту факторів, спільних для всієї області, що змінювались у 2005 році. Зазначимо, що при проведенні розрахунків розглядалися не самі значення показників, а їх натуральні логарифми (за винятком показників, що вимірюються у відсотках, та фіктивних змінних). Як можна бачити з таблиць 3 і 4, всі чинники, що було включено до моделі, значущі при рівні значущості, меншому за 5%.

Таблиця 3. Результати розрахунків моделі кількості малих підприємств

$\ln(mp)$	Coef.	Std. Err.	T	$P > t $	[95% Conf. Interval]	
$\ln(oz)$	0,2229211	0,566586	3,93	0,000	0,108383	0,3375239
$\ln(prentab)$	0,680973	0,0156764	4,34	0,000	0,0363888	0,0998057
$mpnd_mp$	0,0137941	0,0019728	6,99	0,000	0,0098037	0,0177845
$d2005$	-0,059572	0,0187732	-3,17	0,003	-0,0975443	-0,0215996
$_cons$	1,055824	0,4798435	2,20	0,034	0,0852487	2,026399
σ_u	0,3716293					
σ_e	0,06237683					
ρ	0,97259936 (fraction of variance due to u_i)					
F test that all $u_i = 0$: $F(30, 39) = 72,51$ $Prob > F = 0,0000$						

Таблиця 4. Результати розрахунків моделі кількості діючих малих підприємств

$\ln(mp)$	Coef.	Std. Err.	T	$P > t $	[95% Conf. Interval]	
$\ln(oz)$	0,2229842	0,0566029	3,94	0,000	0,1085854	0,3373829
$\ln(prentab)$	0,0702495	0,0155911	4,51	0,000	0,0387386	0,1017603
$d2005$	-0,622164	0,018209	-3,42	0,001	-0,0990181	-0,0254148
$_cons$	1,095194	0,4734558	2,31	0,026	0,1383037	2,052083
σ_u	0,37566507					
σ_e	0,06283992					
ρ	0,97278023 (fraction of variance due to u_i)					
F test that all $u_i = 0$: $F(30, 40) = 72,37$ $Prob > F = 0,0000$						

Таким чином, у результаті розрахунків маємо такі моделі:

$$\ln(mp) = \mu_i + 0,223 \ln(oz) + 0,068 \ln(prentab) + 0,014mpnd_mp - 0,060d2005, \tag{12}$$

$$\ln(mpd) = \mu_i + 0,223 \ln(oz) + 0,070 \ln(prentab) - 0,062d2005, \tag{13}$$

oz $prentab$ $mpnd_mp$ $d2005$

Як бачимо з таблиць 3, 4, більшість факторів, що за очікуваннями мали би впливати на показники розвитку малого підприємництва в регіонах області, виявилися незначущими. На відміну від результатів, отриманих на основі даних по регіонах України⁷, істотний вплив на розвиток малого підприємництва чинили тільки фактори, що характеризують економічний розвиток регіону. Кількість малих підприємств — як загальна, так і діючих малих підприємств — згідно з моделями (12), (13) визначається основними засобами на одну особу (oz) і рівнем рентабельності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності ($prentab$). Тобто зростання кількості малих підприємств у області насамперед зумовлюється фінансовим становищем підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності регіону.

Водночас з'ясувалося⁸: загальна кількість малих підприємств визначається ще й кількістю малих підприємств, що не працюють. Причому отримано додатну залежність між загальною кількістю малих підприємств та часткою підприємств, що не працюють. Такий результат зумовлений тим, що в регіонах області малі підприємства створюються не з метою виробництва продукції та надання послуг, а з іншою метою, зокрема для отримання пільг, що надаються малим підприємствам.

Зауважимо, що фактори, специфічні для 2005 року, чинили негативний вплив на кількісний показник малих підприємств у області.

Отже, для стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні, можливо, ефективнішим, ніж пільги малим підприємствам, є нарощення основних засобів і розвиток виробничої інфраструктури регіону, а також зниження ризику діяльності підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності.

⁷ Рядно О.А., Піскунова О.В., Хрущ Я.В. Особливості розвитку малого бізнесу в Україні та вдосконалення системи його підтримки органами влади // Український бізнес XXI століття: реалії, проблеми, перспективи: Щорічник досліджень консорціуму з удосконалення менеджмент-освіти в Україні. — К., 2005.

⁸ Там само.